

daga skifte infördes år 1809. Bystämman förekommer inte men återinföres kanske vid den nya kommunindelningen för att bestämma nu vissa allmänningsar, som Hammars by äger. Dessa allmänningsar äro en damm, ett grustag, ett bettag samt en jordlott, som är utarrenderad till en lantbrukare. Några andelsföreningar har aldrig ersatt det gamla byalaget utan tillkommit senare. Hammarsby mejeriförening, som är den äldsta i sitt slag i orten, bildades 1891. Tjurförening och kontrollförening kom 1905. 1908 bildade landstingsman Otto Olsson i Hammarsby en tröskförening.

Lantmannaskolan i Hammarsby, som tillkom 1907 har varit föregångare för lantbruket. När Å. 1911 ömtog gårdar, hade man rjuskifterbruk: helträda, vete, rotfrukter, vårsäd, klöver, klöver, vårsäd. 1915 ändrades till vorskifte. Nu har man fröodling och som följd därav regelbunden växtföljd. Fröodling började allmänt på 1920-talet, då landstingsman Otto Olssons fröfirma "Gullåker"

i Hammuntöbörd bildades. 1911 lät Å. lika hela sin gård ^{med röd}. Tidigare hade man använt rödikning endast i mindre skala och med smala rötter. För rödikningen hade man stendikning. När detta upphörde är okänt. På 1880-talet användes änder^x allmänt, nu begränsas det endast vid potatissättning. Ändet ersattes på 1890-talet av klossen, vilken i sin tur avlöstes av fjäderharen och kultivatoren. I början av 1900-talet hade man plog med galler, som tillverkades av bysmiden, nu användes plog med hel rändskiva. För o. 15 år sedan infördes traktorer. För enskiftet var den stora delen av byn gemensam betesmark och södra delen åker. På 1850-talet började Å.s farfar med röjning av den stora delen, som nu är helt uppodlad.

Byns "brydestua" och malttorra användes till o. 1890.

Hantverket har under senare tid blivit mera verkstadsbetonat. En smedja och ett snickeri med maskinell utrustning sysselsätter vardera fyra arbetare och har särskilt lagt an på lagning av maskiner. Nå personer har utskickat

^xTidigare drogs ändet av "stutar".

till Amerika.

Möjligen på 1880-talet upprättades den första handelsboden av Per Nilsson, som var nyinflyttad till Hamnas. Närmaste större handelsort var Torshälla.

I mitten av 1800-talet uppfördes i trakten många stora beringplåtar. 1852 byggdes Å.s gård i rappat tegel med spån- el. kalmtak. Uthustängorna sammanställdes i fyrkant och försågs med kalmtak. 1936 brann uthuset med men det gamla beringshuset finns ännu bevarat.

Det finns endast två "egna hem", vilka uppfördes i mitten på 1930-talet.

I många hem har under de senaste åren köksinredningen helt förändrats. Åga- spisar och elektriska spisar användes ganska allmänt. Ung. på 1890-talet var allmänt de öppna skorstenarna men köksspis hade använts tidigare. I Å.s barndom begagnade man stora kopparkittlar till grötkokning. Det är allmän sed att

fira födelsedagar med jämna tiotal. Tidigare bjöd man kaffe på eftermiddagen och på kvällen krällsmat. Denna bestod av tre rätter: stort smörgåsarböd, där det t. ex. serverades bruna böror, köttreätt och tärtor. Numera har festerna inskränkts till krällsbingningar.

Vägnässan har ivertagit de flesta vägar. Endast ett par smärre lagas av lantbrukarna själva med makadam. Alla markvägar måste numera vara lagade för att kunna bära de tunga traktorerna. Stora landsvägen breddades och asfalterades på 1920-talet. Under de senaste decennierna har arbetsfordonen varit försedda med gummihjul.

I Å:s barndom ordnade man dans på lögen t. ex. på lördagskvällen eller en gång i månaden. Sommarkid dansade man på en plan utomhus. Nu besöker många ungdomar t. ex. S.L.U.-fester, där man även åhör föreläsningar, diskussioner, m. m. Tidigare hade man på kvällarna, då man satt vid hemstjärden, ofta högläsning av t. ex. Bibeln och

tidningen.

Små- o. folkskola har funnits innan 1885, ökänt
när de kom till. På 1900-talet har ungdomen ganska
allmänt besökt folkskög- o. lantmannaskolor. I Å.s barn-
dom höll kyrkoherde Böös (i Hammentög och Hannas)
husförh. I allmänhet ordnas stora begravningar med
efterföljande middag. Väckelserörelsen har spelat föga
roll.

Åkesgården i Hannas har varit i samma släkt
ägo sedan 1590. 1818 löstes den från dagverksstyldig-
heter till Tugelstad och Gladsax. En del handlingar
ända från 1700-talet (örelätelser o. dyl.) beträffande
gården finns bevarade hos Lars Åkesson.